POGLED

Pet točk za višje plače

Dogovor za višje plače je lahko dober motivator napredka, a vsebovati bo moral vet kot samo en sklep. Zaostajanje rasti plač za gospodarsko rastjo ob socesnem povečevanju neenakosti je globalni problem. Še poseben skrbi razvitejši del sveta. Na njegovi periferiji rastoča globalna neenakost pogosto pereče v nekakno »prisilno« izenačevanje navzdol. V razmerah odprega trga dela, ki je v celoti globalen in osredotočen predvsem na tekmo za talente, je koristno prepoznati visoke plače kot pozitiven dejavnik konkurenčnosti države. Do pred kratkim je v Sloveniji že zmagovala obratna miselnost.

Visoki dohodki privabijo znanje ter s tem omogočajo inovacijsko dejavnost in zaselne naložbe, prek davkov, menjave in potrošnje pa povečujejo blaginjo in kakovost življenja. V državah, kjer so dohodki prebivalstva visoki, je praviloma vet izobraženih, vet je razvojnih središč in tešišč odločanja. Razvojna spirala tudi zaradi privlačnosti višjih dohodkov ustvarja nekaklen inovacijski srk, pri čemer obdavčev ni najpomembnejši dejavnik te privlačnosti. Nižje plačana delovna mesta se večinoma umikajo drugam. So lažje nadomestljiva z globalni tekmi, dolgoročno pa izginejo v procesih tehnološke substitucije.

Ko iščemo razvojni dogovor za višje plače, se zato najprej dogovorimo, ali želimo povišati tiste, ki so vezane na sedanja delovna mesta, ali pa želimo ustvariti razmere, ki bodo omogočale razvoj novih, bolje plačanih delovnih mest. Za to pa bo potrebno še kaj vet kot davčno razbremenjevanje dohodkov iz dela. Ta sicer dobrodošel korak je del procesa prestrukturiranja davčne politike, ki naj bolj spodbuja zaznje, dela, in naložbe ter varuje naravne vire, družbeno obveščenost in ozaveščenost. A višje zneni plač bo zares prišle šele z drugimi delovnimi mesti, tistimi, po katere danes predvsem mladi odhajajo drugam. Da bi razvoj ni odtok spremenili v razvojni sek, bo potrebno le kaj drugega. Poleg tega tudi zato, ker se pritisk na javne finance v razmerah staranja prebivalstva povečuje, družbeni dogovor z eno samo točko pa ne bo dovolj.

Kaj le manjka? V nadaljevanju predlagamo pet točk družbenega dogovora, ki naj omogoči inovacijski srk in ohranja družbeno blaginjo.

Najprej, zaradi staranja je treba vzdrževati in povečevati raveni zaposlenosti. K temu je zaranana napovedana pokojninska reforma in to je dobro.

Sledi potreba po radikalnem povečanju vlaganj v izobraževanje in znanost. Za zgled vzemimo Irsko, Estonijo ali Finsko, ki jim je uspel generacijski preboj tudi in predvsem s konkurenčnim poučiononranjem prek vlaganj v znanje svojih ljudi in tistih, ki so k njim prišli. Dobre šole, instituti, razvojna središča omogočajo naložbe v inovacije in zagonska podjetja, to je ročica, s katero je mogoče odtok talentov preusmeriti v razvojni srk. Dodajmo, da je v Sloveniji izobraževanje kritično področje predvsem zaradi primanjkljaja vseživljenjskega usposabljanja, to pa edino omogoča želeno produnost zaposlenih.

Tretjič: tehnološka in trajnostna tranzicija gre ste z roko v roki. Bomo znali izkoristiti digitalno preobrazbo in robotizacijo za učinkovitejšo uporabo naravnih virov in obnavljanje naravnega okolja? Gre za temeljno vpeslanje vseevropske konkurenčnosti, ne le slovenske.

Ne moremo si predstavljati verodostojnega družbenega dogovora brez učinkovitega sodnega sistema, ki bi varoval dogovore in zasebno lastnino ter razlikoval javni interes od zasebnega. To izpostavljam zato, ker le vedno srečujem podjetnike, ki so siti birokratskih ovir in neučinkovitosti. Marsikateri med njimi danes primerja stanje v sodstvu s stanjem v zdravstvu. Obojje boli, čeprav boli drugače.

Naštete štiri točke, skupaj s peto, že omenjeno, o prestrukturiranju davčne politike lahko sestavljajo celoto učinkovitega družbenega dogovora. Je trenutek zanj ugoden?

Je to sploh vprašanje? Gre za zadnji vlak, na katerega je treba sesti, če ne želimo dokončno izgubiti obdobja cele generacije in si zapraviti priložnosti, ki jo ponuja gospodarska stabilizacija po izhodu iz gospodarske krize.

K takemu sporazumu naj se zavežejo socialni parmerji in drugi deležniki, kar mu bo omogočilo »prevživetje« onkraj enega proračuna in enega političnega ciklusa. Zasnova in utemeljitev takega dogovora zato ne morata biti zgolj nalogi vlade. Ta je lahko njegov skrbnik. Kot »dovezni« partner ga je dolžna soobliko-vati, ga pretvoriti v izvedbene podlage (proračun, zakoni), jih predložiti državnemu zboru in sprejeto nato učinkovito izvajati.

Govorimo o strateškem vodenju države, sposobnosti, ki je gemadi razvojnih in področnih strategij navkljub v Sloveniji doslej izostajala. A zatekanje k prepostitim dogovorom je prevec tvegano. In ko vsaj na videz dobro gospodarsko počuje v Sloveniji tudi na račun enega najbolj sprotečnih proračunov te države le traja, je pravi čas, da se ob vse bolj zadržanih napovedih gospodarskih gibanj zamislimo, kakšen bo dan po tem.

Jurij Giacomelli
Odgovorni urednik, Pogled

Impressum k četrtletni izdaji Pogleda

Pogled je strokovna publikacija, zasnovana v okviru Observatorija Združenja Manager (ZM) za konkurenčnost in povečevanje družbene blaginje in izhaja v partnerstvu z Delom, četrtletno na straneh časnika, ki ga berete, letno pa kot samostojna publikacija.

Dobre gospodarske rezultate, združene z ugodnimi razmerami za nadaljnji razvoj, pojmujemo tudi kot konkurenčnost države. V tem smislu želimo s Pogledom prispevati k osveščanju o umnem upravljanju države. Takem, ki s čim več preglednosti vnaša zaupanje med udeležence na poziteni spirali družbenih odnosov in v smeri skupne vizije zmore preizkuse časa.

Observatorij ZM je strokovna skupina, ki deluje v okviru Združenja Manager. Sestavljajo jo širše vodstvo združenja ter izbrani strokovnjaki s področja gospodarstva, znanosti in drugih poklicev. Observatorij ZM vodi prof. dr. Dušan Mramor. Deluje kot uredniški odbor letne publikacije Pogled, namenjene ovrednotenju gospodarskih gibanj in ekonomske politike Slovenije v evropskem kontekstu ter umeščanju dobrih menedžerskih praks v kontekst družbenega razvoja in zagotavljanja blaginje. Odgovorni urednik Pogleda je Jurij Giacomelli.

Družba dogovora, da bi se izognili črnemu scenariju

V publikaciji Združenja Manager Pogled 2019 smo opredelili zelo hitro staranje prebivalstva Slovenije kot najpomembnejši izziv slovenske družbe. Brez ustreznega in pravočasnega odgovora nanj so mogoči tudi najbolj črni scenariji, saj vse napovedi ob relativno ozkih okvirih najbolj možnih demografskih in ekonomskih gibanj kažejo na nezmožnost javnega financiranja velikega povečanja izdatkov do leta 2050. Najmanj, kar lahko pričakujemo, je velko povečanje tveganja revčine in zmanjšanje dostopnosti do prepotrebnih zdravstvenih in dolgotrajnih oskrbovalnih storitev.

Dušan Mramor

Črn scenarij

V zadnji krizi se je že zgodilo, da takšno poslabšanje kakovosti življenja povroči izjemno porast nezadovoljstva in v demokratični ureditvi tudi veliko političnih nestabilnost. Vse bolj politične in skrajne stranke postajajo vodilne in sprejemajo predvsem kratkoročne, žaden vlečne ukrepe in spremembe. Ti dolgoročno probleme le dodatno zaostrujejo. Posledica tega je tudi odsotnost vlaganj, ki naj bi v tujino, zmanjševanje vlaganj in zavzetosti ter s tem produktivnosti. Začarani krog se sklenjen, končni rezultat pa ni samo popolna izguba suverenosti, temveč tudi premoženja, kar smo delno občutili ob zadnji krizi.

Zato smo s pomočjo obsežnega in podrobnega modela zajeli, kakšni bi javnih izdatkov staranja prebivalstva v obliki podrobnejše analizali najvi rešitve, ki bi dolgoročno zagotavljale javnofinančno stabilnost Slovenije z usmeritvijo v rast in ne zmanjševanje (glej Mramor in Sambt, *Relevanje problema staranja na vodrišen način*, Pogled 2019, Združenje manager).

Več delovno aktivnih

Ugotovili smo, da so »rezerve« najprej v delovni aktivnosti. Brez drženih subvencij ne s svojim delom prezbivanja in plačujemo ustrezne davke kar sedem let manj kot, na primer, na Švedskem (glej sliko 2). Smo namreč premalo let polno delovno aktivni, preveč je dolgotrajnih bolniških. Ukarja na delo ali pokoj, upokojimo se velko prezgodaj in v pokoju skoraj ne delamo (glej sliko 3). Predelaje tudi »fruštrame«, za primer dve leti dlje kot v Avstriji. Pa le zaposlovanje tujcev imamo urejeno zelo omejevalno.

Pokazali smo, da bi z določnimi dolgoročnimi, tako imenovanimi strukturnimi reformami, spremenili naše vedenje tako, da bi postopno izkoristili vse te rezerve. S tem bi zvišali raven BDP in delno zmanjšali vpliv staranja družbe na zniževanje deleža aktivnega prebivalstva in financiranje vse večjega obsega pokojninskih izdatkov.

Veliko povečanje rasti produktivnost ter spremenjena indeksacija plač in pokojnin

Vendar to ne bo dovolj. Ugotovili smo, da je za finančno vzdržnost potrebna tudi nedosegljivo visoka letna rast produktivnosti (na primer okoli šest odstotkov v obdobju od 2038 do 2053). Pri ocenah učinkov različnih ukrepov smo ugotovili, da najboljše rezultate prinafa rešitev, ki smo jo v Sloveniji že imeli na začetku tisočletja – zaostajanja rasti plač za rastjo produktivnosti. Gre seveda za omejevalni ukrep. Z modelom smo skenili, da ob popolnem izkoristku »rezerv« za povečanje delovne aktivnosti, zaostajanje rasti plač za eno odstotno točko do leta 2030 omogoča vzdržnost pokojninskega sistema (glej sliko 4). Potrebne povprečne ekoli dvoodstotne rasti produktivnosti so namreč dosegljive, dosegali smo jih do zdaj (glej sliko 5).

Kot alternative smo pokazali spremembe sedanjega načina uskljevanja pokojnin z 60-odstotne rasti plač na 40-odstotne rasti cen. Tudi to je omejevalni ukrep. Brez vseh ukrepov za povečanje delovne aktivnosti bi prehod na razmerje 30–odstoten : 70–odstoten le vedno zahteval prihliino do šestodstotne rasti produktivnosti, kar ni dosegljivo. Šele prehod samo na uskljevanje z rastjo cen bi bil vzdržen, saj bi zahteval do štirodostotne rasti produktivnosti (glej sliko 4). Takšni sti so zelo verjetno dosegljive, zahtevale pa bi obsežne spremembe za zagon in ohranjanje potrebnih ravnanj produktivnosti.

Izdelali smo tudi osnovno sistematizacijo teh sprememb. Za spremembe je bistveno, da nikakor ne gredo v smeri časovno le »ed dela, ampak nasprotno, saj že zdaj delamo na tem veliko vet' ur, kot je povprečje EU. Delati pa moramo bistveno učinkovitejše, saj smo na dalec' od povprečjem EU (glej sliko 1). Tako so med spremembami ključna vlaganja v znanje, avtomatizacijo, digitalizacijo in infrastrukturo, spremembe v družbeni nadgradnji, kateri cilj je hitro izboljšanje strokovnosti, neodvisnosti in učinkovitosti pravnega sistema, državne uprave, ekonomske politike in ostalega javnega sektorja, pospešeno odpravljanje administrativnih ovir, povečevanje strokovnosti vodenja gospodarskih organizacij in njihovega korporativnega upravljanja ter ureditev trga dela z večjo prilagodljivostjo gospodarskemu ciklu ob hkratni večji varnosti za zaposlene.

Širitev analize na zdravstvo, dolgotrajno oskrbo, ključne dejavnike produktivnosti

Boljši učinki spremenb na delovno aktivnost in produktivnost bodo omogočali manj omejevalnih ukrepov. Naši izračuni pa so vključevali samo pokojnine, ne pa tudi javnih izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo, ki tudi izredno hitro rastejo s staranjem prebivalstva. Tudi nismo poskušali ocenjevati vpliva navedenih potrebnih sprememb na povečevanje produktivnosti. Oboje je resen metodološki in analitski izziv, rezultate naloga dela pa bomo prikazali v publikaciji Pogled 2020. Pričakujemo pa lahko, da bo z vključitvijo teh dveh kategorij izdatkov potrebna dodatna rast produktivnosti visoka in jo bo tudi z obsežnimi spremembami vse teže dosegati.

Nujen družbeni dogovor za povečanje delovne aktivnosti in produktivnosti

Odločanje in hitro spreminjanje nista naši vrtlini. Obojemu se izognemo, če je le mogoče. V tem primeru izogibanje potrebnim odločitvam ni več mogoče, saj slovenski družbi in njenim posameznikom preti črn scenarij. Tudi nekatere druge države se spopadajo s podobnim položajem in mrzlično iščejo rešitve. Ko jih poskušajo uvesti, se, na primer na Finskem, soočajo s politično nestabilnostjo, hitro rastjo vpliva skrajnih političnih strank, z nesposobnimi kameleonskimi koalicijami, ki nimajo moči sprejemanja nevšečnih, a nujnih sprememb.

Menim pa, da so ključni temu sedanje poustrizne razmere v Sloveniji prvič, po obdobju pred vstopom v EU in »čakalnico« za evro, primerne za širok družbeni dogovor. Na to tudi kaže pripravljenost sedanje koalicije, ki se ključnih sprememb lotevajo sorazmerno z zato omejeni operativnosti, kateva potrebnih sprememb, predlaganih v Pogledu 2019. Odstranimo sedanjih ovir in uvedba spodbud za delo upokojencev, ker tudi sedaneri drugi ukrepi za povečevanje delovne aktivnosti, so prvi koraki v pravi smeri. Obstaja le bojazen, da bodo pozitivni učinki izmiđeni s prevelika »zarešljivostjo« sedanje koalicije na drugi strani.

Družbeni dogovor bi moral dolgoročno zavezati ključne družbene skupine k ureevanju sprememb, ki so v prvem mandatu sposobne, ne glede na mandat posameznih vlad. V prvi fazi bi bil najbolj smiselen dogovor med drhavo, delojemalci in delodajalci. Zaveze vsake strani bi morale biti prevevljive in merljive, koristi pa vezane na rezultate glede delovne aktivnosti in rasti produktivnosti. Oceniti vplив posameznih sprememb je velik izziv in tega bi morala opraviti akademska sfera kot visoko strokovna in nepristranska.

V naslednji fazi bi moral vključiti tudi raziskovalno-razvojno sfero, terciarno izobraževanje, zdravstvo, kulturo, nevladne organizacije in druge, vsako s svojimi nalogami, z vnaprej opredeljenimi potrebnimi prispevkom in koristmi, vezanimi na prispevek.

1. V Sloveniji delamo več časa in ustvarimo manj

2017, izbrane države/območja

Vir: Eurostat

2. Trajanje delovne aktivnosti v letih

Vir: Eurostat

3. Delež delovno aktivnih v starejših starostnih skupinah v letu 2017 v odstotkih

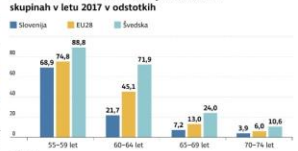

Vir: Eurostat

4. Zahtevane stopnje dolgoročne rasti produktivnosti dela za vzdržnost pokojninskega sistema

Vir: Pogled 2019 (https://www.zdruzenje-manager.si/assets/Uploads/Pogled2021.pdf)

5. Realna rast produktivnosti dela v Sloveniji

v odstotkih

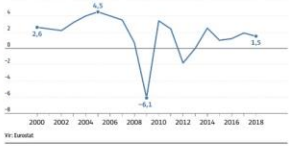

Vir: Eurostat

Ohlajanje gospodarstva, poteze države in drugi igralci

Gospodarska aktivnost se le naprej zmanjuje. V zadnjem četrtletju lani je medletna rast v evroobmočju padla že na samo 1,1 odstotka, pri čemer je Italija s tretjim največjim gospodarstvom že zašla v recesijo, Nemčija pa se je le komaj izognila.

Velimir Bole

V Sloveniji se je sicer rast prav tako zmanjšala na najnižjo vrednost v zadnjih dveh letih, vendar s solidnimi 3,6 odstotka še nejevo krepko presega rast v evroobmočju (slika 1). Pričakovanja podjetij kažejo, da se za zdaj poslabšujejo kazalniki predvsem nejevo krepko presega rast v evroobmočju (slika 1). Pričakovanja podjetij kažejo, da se za zdaj poslabšujejo kazalniki predvsem v predelovalni dejavnosti, saj kratkoročna pričakovanja tako v storitvenih sektorjih kot v gradbeništvu le nekoliko počasneje rastejo (slike 2a, 2b in 2c).

Ohlajanje

Negotovost se pri nosilcih ekonomske politike v EU in evroobmočju povečuje. Optimizem, ki so ga kazali fe na začetku zadnjega četrtletja lani je že popolnoma splahnel. ECB, ki je le okrepila potrebila svojo namero o ukinitvi kvantitativnega sproščanja in normalizirania svoje nagnihnjene bilance v letošnjem letu ter povadarja, da gre le za prehodne težave z aktivnostjo, je v svojem poročilu po prvem letošnjem četrtletju za banke spet odprla okno cenenih fokusiranih kreditov (TLTRO) in s tem pokazala, da je njena sedanja ocena poslabšanja gospodarskih dosežkov precej resnejša kot fe pred tremi, štirimi meseci. Živčnost je seveda razumljiva. ECB je s svojo napihnjeno bilanco zdaj bistveno bolj nemočna, kot je bila konec leta 2008, pri tem pa dosleji niti svojih najnovejših ciljev ni zadovoljivo izpolnila, saj ji kljub ogromnemu povečanju primarnega denarja ni uspelo premaknili kreditov podjetjem, kaj šele, da bi potisnila osnovno inflacijo navzgor, proti svojemu cilju. Rast cen brez energentov in hrane namreč fe naprej vztraja pri enem odstotku na leto, čeprav se stroški dela povečujejo, nezaposlenost pa opazno pada. Kako bodo intervenirali, če bi se sedanje poslabšanje gospodarskih dosežkov fe poglobilo, ali pa celo, kako bodo normalizirali svojo bilanco, si v ECB verjetno niti ne upajo več razmišljati.

Medtem ko se centralna banka aktivno, vsaj formalno, odziva na spremembe gospodarskih dosežkov, evropska komisija deluje, kot da se je poslabšanje stanja v gospodarstvu ne tiče dosti oziroma kot da se v gospodarstvu ne dogaja nič posebnega. Z veliko zavzetostjo evetuje Britancem, kako naj se izkopljejo iz blata, v katerega so zabredli, medtem ko je tisto, v katerega rine evropsko gospodarstvo, le vedno ne zanimiva. Ne ponuja nobenega presoja gospodarske dosežke posameznih držav, glede njihovega izboljšanja pa vztraja pri recepta strukturnih sprememb in zavirania trošenja držav, čeprav trošenje države v evroobmočju fe od sredine leta 2016 zavira rast gospodarske aktivnosti, saj sistematično zaostaja za skoraj 0,8 odstotne točke za rastjo gospodarske aktivnosti.

Taklna, sistematično restriktivna politika domačega trošenja in fe zlasti trošenja države je povečala dodatno zaostajanje sektorjev gospodarstva, ki proizvajajo samo za domači trg, saj jim v zadnjih štirih letih hitrega izboljševanja gospodarskih dosežkov ni uspelo normalizirati svoje poslovne aktivnosti. V Sloveniji storitveni sektorji, tudi na začetku letošnjega leta, po štirih letih hitre rasti celotne gospodarstva fe dalež niso dosegli normalnih pogojev poslovanja, saj kar 35 odstotkov gospodarskih enot ocenjuje, da jih nezadostno povpraševanje omejuje pri poslovni aktivnosti (slika 3a). Istočasno je, na primer, predelovalna dejavnost, ki velik del proizvodnje prodaja na tujih trgih, fe na začetku leta 2017 poslovala brez onemehe vednih omejitev v povpraševanja (slika 3b). Zdaj ko tuje povpraševanje peša, bo nespremenjena usmeritev politike trošenja države prizadela tudi podjetja, ki so sicer prisotna predvsem na tujih trgih. Zato ne preseneča, da je večji del držav EU letos začel povečevati trošenje fez predvidene okvire. V Sloveniji je bilo povečanje trošenja države zaradi rebalansa proračuna praktično enako kot v Nemčiji in v povprečju evroobmočja (0,4-odstotno ciklično prilagojenega primarnega deficita).

Proizvodna vrzel, ciklično prilagojeni deficit in fiskalno pravilo

Ker je osnovna usmeritev evropske komisije glede trošenja države dolgoročno izravnana javna blagajna, ni povsem jasno, kako lahko prihaja do opisanih intervencij komisije v domače trošenje, fe zlasti v trošenje države, saj so te dalеč od neželenih za javno blagajno. Velik del problema takšne usmeritve politike trošenja države, kot jo diktira evropska komisija, je dejansko metodološke narave, fe posebno v majhnih državah EU. Gre za oceje, s katerim komisija ocenjuje indikatorja proizvodne vrzeli oziroma ciklično prilagojenega deficita javne blagajne. Ki sta njena ključna indikatorja za ugotavljanje, koliko trošenje države v konkretnem obdobju ogroža dolgoročno izravnano raven javne blagajne. Oba indikatorja namreč nista neposredno merljiva, morata se oceniti, ustrezne ocene zavira rast gospodarske aktivnosti, saj sistematično zaostaja za skoraj 0,8 odstotne točke za rastjo gospodarske aktivnosti.

Ker kaže slika (slika 4), namreč evropska komisija v svojih jesenskih poročilih, v kateriih objaja oceno ciklično prilagojenega deficita in proizvodne vrzeli, ki so vodilo za ustrezno trošenje države v prihodnjem letu, objavlja za Slovenijo sistematično večja odstopanja od razvnotežja. Ko ji ta sama izračunava in objavlja (rez dve leti, torej takrat, ko so za konkretno leto dostopni vsi potrebni podatki. V povprečju onih let po krizi je bila ocena slabša za več kot enega in pol fiskalnega napora (dobrih 300 milijonov evrov) na leto, torej izboljšanja rezultata javne blagajne, ki ga država mora doseči v enem letu in pol.

Vlada je sicer razen povečanega trošenja (rebalansa proračuna) letos fe predlagala tudi spremembo davčne zakonodaje, vendar pelanje gospodarske aktivnosti ni bil pomemben razlog ne za eno ne za drugo potezo. Glede na to, da se gospodarstvo ohlaja, je sama odločitev za relativno večje trošenje države ali reformiranje dohodnine, ki povečuje razpoložljivo dohodek, v načelu smiselna. Kot smo videli, so vsaj glede trošenja podobno storila tudi finančna ministrstva drugih držav. Zato se zdijo razprave glede krčenja fiskalnega pravila nerazumljive, zaradi ilustriranih sistematičnih napak indikatorjev, ki jih uporablja komisija, pa tudi škodljive. Ker se opirajo na prvo oceno ciklično prilagojenega deficita komisije, pa so gotovo vsaj prenagljene.

Fiskalna politika ob spremenjeni strukturi gospodarstva

Zaradi velikih sprememb v strukturi gospodarstva po izbruhu krize je v tem trenutku struktura predlaganega povečanja trošenja države in zmanjšanja davkov vsaj tako pomembno vprašanje kot obseg teh sprememb. Ali je bil na primer razrez povečanega trošenja, ki je narejen, res pravi glede na reformo zdravstva, ki je v zraku? Segmenti podjetij in sindikatov so namreč vse bolj razdrobljeni in zato interesno vse bolj enakomerno pokrivajo celoten portfelj trošenja (davkov) države, kar povečuje prostostrelstvo in »nekmo do dna«, zmanjšuje pa potencialno učinkovitost ukrepanja države. Za velike izločje reštve so povečevanje davka na dodano vrednost ali večji domačí investicijski projekti manj pomembne poteze države, večja obdavčitev kapitala ali pa razvojna olajšava pa zelo pomembne; za delovno intenzivne sektorje, ki proizvajajo predvsem za domači trg, pa imajo enotne poteze države verjetno lahko raeno obraten pomen. Zniževanje davkov kar povprek in zoka država so zato, razumljivo, največji skupni imenovalec predstavnikov gospodarstva, vendar istočasno tudi velik narodnogospodarski oportunitetni strošek. Tudi aktivnost sindikatov se drobi, pač glede na zelo velikino velikost njihovega vrovodmoči. Takšno prostostrelstvo pa jim onemogoča internalizirane koot lastnih potez, kar seveda tudi pri sindikatih povečuje oportunitetne stroške njihovih potez, že posebno sindikatov, zapostavljenih v javnem sektorju.

Zaradi velikega povečanja interesne razdrobljenosti segmentov gospodarskih subjektov postaja torej enakomerno pospeševanje trošenja države (podobno letošnjemu) vse bolj pravilo kot izjema. To je tudi vse večji problem, ki omejuje učinkovitost fiskalne politike države, fe posebno v času pelanja gospodarske aktivnosti, ko so pravilno odmerjene fiskalne poteze države ključne.

1. Rast bruto domačega proizvoda

Medletna rast bruto domačega proizvoda, desezonirani podatki, četrtletje na četrtletje predhodnega leta, v odstotkih

Vir: Eurostat, lastni izračuni

2. Pričakovano povpraševanje

Odstotek podjetij, ki pričakujejo povečanje, zmanjšan za odstotek podjetij, ki pričakujejo zmanjšanje

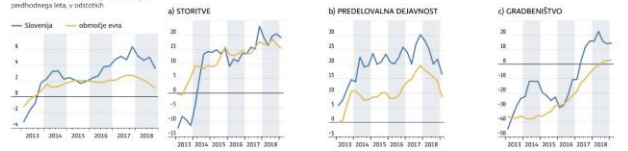

Vir: evropska komisija, lastni izračuni

3. Omejitve v povpraševanju

Odstotek podjetij, ki za nezadostno povpraševanje omejuje

Vir: evropska komisija, lastni izračuni

4. Točnost prvih napovedi javnofinančnega primanjkljaja Slovenije

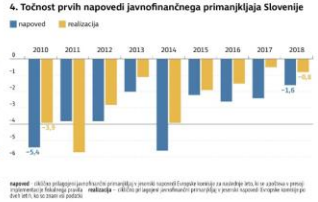

Vir: EC, economic forecasts, lastni izračuni

POGLED

Družbeno soglasje in fair play

Tri desetletja bo minilo od časa, ko je bilo v Sloveniji zadnjič vzpostavljeno najširše družbeno soglasje o strateških vprašanjih. Družbeno soglasje je bilo sestavljeno iz treh točk: hočemo parlamentarno demokracijo. Hočemo neodvisno, samostojno državo. Hočemo tržno gospodarstvo. Stopnja soglasja glede samostojnosti države tudi danes ni vprašljiva. Parlamentarna demokracija sicer potrebuje nekaj korekcij, načelona pa o parlamentarizmu ni dvomov. Kako je s tržno ekonomijo?

Socializem – v teoriji – sistem, ki temelji na poudarjanju socialne pravičnosti, pozabija pa na tržno tekmo. V tranziciji so strari postavljene na glavo. Pomembna je tekma vseh proti vsem, načelo pravičnosti pa je nepomembno. To je je točka, na kateri lirsko-družbeno soglasje danes ni več možno. Že bilemo sledili imperativu višje produktivnosti, mora skupnost pri vprašanjih, povezanih s tržnim gospodarstvom, vzpostaviti novo družbeno soglasje.

Sama tekma ni razlog, da tranziciji dojemamo kot nepravično. Tranzicijo kot nepravično dojemamo zaradi preobhajnih pravil, ker te ne veljajo za vse enako, ker med tekmo deliva pravice tistim, ki jih imajo, vsaj pa prekrček vidijo tam, kjer ga ni. Kot nepravično jo dojemamo, ker ta samem začetku večina niti ni vedela, da je tekma tekmo. Manjšina, ki je to vedela, je v izhodišču dobila pomembno prednost.

Umazane tekmo, ki poteka po nejasnih pravilih, je tekmo sprenjati že z tribun. Še tečje je v njej aktivno sodelovati. Hkrati pa tekmo poznane lepa, če temelji na načelih fair playa. Okoli sistema tržne konkurence lahko novo družbeno soglasje zgradimo, če tržno tekmo povežemo z načelom fair playa.

Z enačajevanja načela poštene igre, fair playa, se ne odrekamo tekmi, tržni konkurenci. Gre za tekmo, ki ima zmagovalce in tudi poražence. Hkrati pa tekmo tečejo po razumljivih, vnaprej določenih pravilih. Ne gre več za kaotično tekmo vseh proti vsem, ampak za tekmo, ki jo sprenjajo in umerjajo sodniki. Na začetku niheče nima prednosti. Fair play prepoveduje, da bi udeleženci tekme drug drugemu lomili noge. Prepoveduje igranje z roko, vlečenje za dres. Načelo fair playa dopušča, da so tisti, ki grobo kršijo pravila, kaznovani, celo izključeni iz posamezne tekme. Ce opustimo nogometno metaforiko – dohajajoča pravna država je bistvena za vzpostavitev novega družbenega soglasja. Načelo vladavine prava je v družbi zdravega tekmovanja najbolšja mogoča nadgradnja načela socialne pravičnosti.

Fair play pa ne pomeni le jasnih, za vse enakih pravil, nad uresničevanjem katerih bedijo učinkoviti, nepristranski delivci pravice. Fair play pomeni tudi ta, da bodo tisti udeleženci tekme, ki na igrišču zaradi poškodb ali izčrpanosti obležijo, deležni ustrezne oskrbe.

Kaj pomeni fair play? Omogoča, da se ljudje svojega dela lotijo brez vnaprejšnjega dvoma, da se jim trud ne bo obrestoval. Fair play je jamstvo, da bo nagrajen tisti, ki bo boljši, ki bo naredil več. Hkrati pa je fair play jamstvo, da druga merila ne bodo pomembna. O katerih merilih govorim? Ne gre zgolj za pridobivanje poslov zaradi političnih zvez. Gre za vse poste, pri katerih ima dobiček pomembno vnaprejšnjo prednost.

Fair play v sistem vrača zaupanje. Izključuje pojav, ki mu v nekem drugem jeziku rečemo »nadmudrivanje«. Besedo »nadmudrivanje« poznamo vsi, a je nismo nikdar ustrezno prevedli – kar je lahko dober znak. Fair play pomeni, da se bosta danih zavez držala tako delojemalec kot delodajalec. Pomeni, da bo delojemalec naredil, kar se je zavezal storiti. Morda le več.

In da bo delodajalec plačal, kar mora plačati. Morda le več.

Fair play pomeni, da v drugih sicer vidimo tekmece, hkrati pa drugi niso sovražniki.

Fair play v lipotu ne dopušča simulirnja, pretvarjanja, da je bil nad nekom narejen prekrček. Zaveza o fair playu bi zmanjšala nespravčno odstopanje z delovnega mesta. A ke zdalеč ne gre zgolj za to. Če pri nogometu zaupamo sojenju, ni razloges za teatralne pade, dramatično valjanje po travi.

Če je tekma politena, bodo vsi, ki sodelujejo, imeli motiv, da postanejo boljši, ker je vnaprej jasno, da je to edino merilo. Tekma, v kateri ni »nadmudrivanja«, grobih prekrškov, simulirnja ali uveljavljanja vnaprejšnje prednosti, je lepša. Vsem prinaša vec blaginje. A to zahteva najširše soglasje.

Ali Žerdin

POGLED 2020

Generalni pokrovitelj Pogleda: KD Skladi

Partnerja Pogleda: ISKRATEL, Mercator

Publikacija Pogled
Pokrovitelji: PETROL – Energija za življenje; RIKO; Prva kreditna zavarovalnica d.d. – zavarujemo terjatve
Glavni pokrovitelj: GZS

DELO – Programski partner Združenje Manager